

Postawy etyczne w opinii pielęgniarek pediatrycznych

Ethical attitude in the opinion of pediatric nurses

Emilia Paszkiewicz-Mes¹, Agnieszka Głowacka¹, Marzena Grzanek¹,
Jadwiga Mielczarek², Małgorzata Lewandowska¹, Beata Brosowska¹

¹Katedra Nauczania Pielęgniarstwa, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

²Klinika Neurologii, Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi

CORRESPONDING AUTHOR/AUTOR DO KORESPONDENCJI:

Emilia Paszkiewicz-Mes

Katedra Nauczania Pielęgniarstwa

Uniwersytet Medyczny w Łodzi.

ul. G. Narutowicza 58, 90-151 Łódź

tel. 42 678 87 53

e-mail: emilia.paszkiwicz-mes@umed.lodz.pl

STRESZCZENIE

POSTAWY ETYCZNE W OPINII PIELĘGNIAREK PEDIATRYCZNYCH

Wstęp. Postępowanie zgodne z zasadami etyki zawodowej ma znaczenie w kształtowaniu postaw etycznych pielęgniarek. Kontakt pielęgniarki z chorym dzieckiem wymaga od niej wzorowej postawy etyczno-zawodowej, wysokiej kultury osobistej i wrażliwości.

Cel pracy. Ocena postaw etycznych w opinii pielęgniarek pediatrycznych.

Materiał i metoda. Badania przeprowadzono wśród 133 pielęgniarek pracujących w dwóch łódzkich szpitalach: w Szpitalu Klinicznym nr 4 UM i Instytucie Centrum Zdrowia Matki Polki. W badaniach posłużono się kwestionariuszem ankiety własnej konstrukcji. Do analizy statystycznej uzyskanych wyników zastosowano test χ^2 z określeniem wskaźnika współzależności Pearsona.

Wyniki i wnioski. Ponad połowa badanych pielęgniarek (63,4%) potrafiła określić pojęcie etyki zawodowej. Dla 86,4% respondentów zawód pielęgniarki był nie tylko zawodem zarobkowym. Większość ankietowanych (56,8%) wyraziła opinię, że pielęgniarki nie zawsze postępują etycznie. Zbyt niskie zarobki były najczęstszą przyczyną (67%) która, w opinii respondentek, wpływała na nieetyczne postępowanie. Wysokie poczucie odpowiedzialności i cierpliwość to główne cechy, którymi według badanych powinna odznaczać się pielęgniarka pediatryczna. Ponad połowa respondentów ponownie wybrałaby swój zawód. Uczestniczki badania najczęściej (95,5%) twierdziły, że pielęgniarki powinny pogłębiać swoją wiedzę, ale nie każda pielęgniarka, również w tej grupie, dokształcała się.

Słowa kluczowe:

etyka, pielęgniarka, postawa, pielęgniarstwo pediatryczne

ABSTRACT

ETHICAL ATTITUDE IN THE OPINION OF PEDIATRIC NURSES

Introduction. Behaviour according to the ethical principles is meaningful for shaping of nurses' ethical and professional attitude. Contact between the nurse and the sick child requires an ethical model and professional attitude, excellent politeness and sensitivity.

Aim. Assessment of ethical attitudes in the opinion of pediatric nurses.

Material and method. Research was conducted among 133 nurses working in two hospitals in Łódź: in the Clinical Hospital No. 4 of Medical University and in the Institute of Polish Mother's Health Center. The study used questionnaire of own design. Pearson correlation index determination was used for statistical analysis of the results.

Results and conclusions. More than half examined nurses (63.4%) was able to give a correct definition of professional ethics. The nursing profession was not connected only with earnings in the opinion of 86.4% nurses. Most respondents (56.8%) have admitted that nurses not always behave ethically. Too low salary was the most often mentioned reason (67%) for not ethical behaviour. High sense of responsibility and patience are the main features which must distinguish the nurse. More than half of the respondents would choose this profession again. Participants claimed most often (95.5%) that nurses should deepen their knowledge permanently, but not everyone even in this group, does it.

Key words:

ethic, nurse, attitude, pediatric nursing

WSTĘP

Pielęgniarstwo jest sztuką, nauką a przede wszystkim służbą. Pielęgnowanie to nie tylko przestrzeganie zasad etyki, ale także wykorzystywanie swoich umiejętności i możliwości do zapewnienia poczucia bezpieczeństwa, poszanowania intymności i przestrzegania praw do umiarkowania w spokoju i godności. Realizacja tych założeń jest

uzależniona od poziomu etycznego pielęgniarek oraz od ich wrażliwości na potrzeby innych, życzliwości, zrozumienia i cierpliwości [1].

Etyka zawodowa jest określana jako „uporządkowany logicznie zespół norm, tworzony jest poprzez konkretyzację i uszczegółowienie ogólnych norm funkcjonują-

cych w społeczeństwie, dostosowany do specyfiki danego zawodu i wzbogacony o reguły związane z etyką ogólną i istotą działań zawodowych” [2].

Przestrzeganie zasad etyki zawodowej ma szczególne znaczenie w pielęgniarstwie pediatrycznym. Dziecko chore posiada niską odporność układu nerwowego, jego równowaga psychiczna w niekorzystnych warunkach, jaką jest choroba, ulega zachwianiu, zaś reakcja uczuciowa jest gwałtowna i silna. Choroba wpływa na psychikę dziecka, pojawia się lęk. Objawy lęku widoczne są we wszystkich sferach jego funkcjonowania [3].

Adaptacja dziecka w szpitalu w znacznym stopniu zależy od postawy pielęgniarki i od przestrzegania przez nią zasad etyki zawodowej.

Pielęgniarka pediatryczna powinna się cechować wysoką kulturą osobistą i szczególną wrażliwością. Prezentowane wartości moralne i wzorowa postawa etyczno-zawodowa w znacznym stopniu wpływa, nie tylko na zaakceptowanie nowej sytuacji przez małego pacjenta ale także, na prawidłowy przebieg leczenia i pożądany efekt terapeutyczny [4], dlatego też, decyzja o wyborze zawodu pielęgniarki nie powinna być przypadkowa [5].

Curtin jest zdania, że „pielęgniarstwo jest dożywotnio związane z etyką, ponieważ jego istotą jest sztuka moralności, co oznacza, że zasady moralne kształtują podstawy tego zawodu” [6]. Zatem etyka zawodu pielęgniarskiego nie powinna stanowić tylko zbioru teoretycznych wskazówek, lecz powinna stać się treścią wewnętrznego przekonania każdej pielęgniarki oraz siłą kształtującą jej wzorce moralne, umożliwiające profesjonalne realizowanie zadań.

Normy etyczne wyznaczają kierunek postępowania, pomagają w dokonywaniu słuszych wyborów, kształtują postawy zawodowe pielęgniarek i stanowią punkt odniesienia w ocenie postaw personelu pielęgniarskiego. Świadomość przestrzegania zasad etyki w pracy zawodowej pielęgniarki, bez wątpienia podnosi wartość jej oceny w kontekście całej grupy zawodowej, a tym samym status pielęgniarskiej profesji i pozwala na ochronę podstawowych wartości i praw należnych pacjentom. [7,8].

CEL PRACY

Ocena postaw etycznych w opinii pielęgniarek pediatrycznych.

MATERIAŁ I METODY

Grupę badawczą stanowiły 133 pielęgniarki pracujące na terenie dwóch łódzkich szpitali pediatrycznych: Szpitala Klinicznego nr 4 im. Marii Konopnickiej UM i Instytutu Centrum Zdrowia Matki Polki. Do badania wykorzystano kwestionariusz ankiety własnego opracowania z pytaniami jedno- i wielokrotnych odpowiedzi, w formie pytań otwartych i zamkniętych. Znalazły się w nim pytania dotyczące znajomości pojęcia etyki zawodowej oraz poglądu pielęgniarek na temat etycznego postępowania w pracy. Ważnym elementem oceny była opinia badanych odnośnie cech jakie powinna posiadać pielęgniarka oraz przekonań na temat konieczności pogłębiania wiedzy. Uwzględniono także opinię pielęgniarek na temat czynni-

ków, które przeszkadzają w etycznym zachowaniu w miejscu pracy. Zadano także pytanie, czy pielęgniarstwo jest czymś więcej niż tylko zawodem zarobkowym i czy ankietowane ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki. Do analizy statystycznej uzyskanych wyników zastosowano test χ^2 z określeniem wskaźnika współzależności Pearsona.

Sposób przeprowadzenia badań został zatwierdzony przez Komisję Bioetyczną Uniwersytetu Medycznego w Łodzi numer decyzji RNN/127/06/KB.

WYNIKI BADAŃ

W wyniku analizy statystycznej określono strukturę wieku, stażu pracy i wykształcenia pielęgniarek biorących udział w badaniu (tab.1). Większość stanowiły osoby w wieku powyżej 36 lat (62,1%), ze stażem pracy od 11 do 20 lat (55%) oraz z wykształceniem średnim (85,6%). Tylko 9,9% pielęgniarek miało ukończoną specjalizację w dziedzinie pielęgniarstwa.

Tab. 1. Struktura wieku, wykształcenia i stażu pracy badanych

staż			wykształcenie		wiek	
< 10 lat	11-20 lat	>21	wyższe	średnie	<36 lat	>36 lat
22,0%	54,5%	23,5%	14,%	85,6%	37,9%	62,1%

Przeprowadzona analiza wykazała, że 63,4% uczestniczących w badaniu potrafiło prawidłowo określić pojęcie etyki zawodowej.

W opinii 86,4% ankietowanych zawód pielęgniarki był czymś więcej niż tylko zawodem zarobkowym. Dla pozostałych (13,6%) było to jedynie zajęcie wykonywane dla wynagrodzenia. Osoby, które deklarowały, iż pielęgniarstwo to nie tylko praca zarobkowa, określały swój zawód jako „powołanie” (68,7%), „potrzeba poświęcenia się drugiemu człowiekowi” (36%). Dla 23,7% pielęgniarek, pielęgniarstwo to „głupota” [tab.2].

Tab. 2. Badani wg opinii na temat zawodu pielęgniarki/rza, czy jest czymś więcej niż tylko zawodem zarobkowym

Zawód pielęgniarki/rza jest też	n	%
powołaniem	78	68,4%
potrzebą poświęcenia dla drugiego człowieka	41	36,0%
służbą potrzebującemu	26	22,8%
głupotą	27	23,7%
inne (najczęściej pozytywne opinie)	3	2,6%
Razem	114	100,0%

Analiza samooceny pielęgniarek na temat etycznego postępowania w pracy przyniosła następujące wyniki: 56,8% badanych uważało, że zachowanie pielęgniarek nie zawsze bywa etyczne, 41%, że zawsze postępują etycznie, a 2,2% było zdania, że w swojej pracy zawodowej są nieetyczne.

W etycznym zachowaniu w miejscu pracy przeszkadzały w 67% zbyt niskie zarobki, w 62,4% poczucie, że praca pielęgniarki jest niedoceniana, w 54,8% zbyt duże obciążenie obowiązkami, w 43,6% braki dotyczące sprzętu do pracy, w 18% atmosfera w oddziale a w 16,5% zła organizacja pracy.

Aż 94% badanych odpowiedziało, że cierpliwość to najważniejsza cecha, którą powinna posiadać pielęgniarka pediatryczna, 83% stwierdziło, że poczucie odpowiedzialności, 81%, że ważne jest odpowiednie podejście do dzieci, 80% opiekuńczość, życzliwość i pogoda ducha, 76% uczciwość, 62% chęć niesienia pomocy, poświęcania się. Za najmniej ważne pielęgniarki uznały odporność psychiczną i znajdowanie przyjemności w pracy z dziećmi (13%). Wśród ankietowanych 75% oświadczyło, że posiada wyżej wymienione cechy.

Nieco ponad połowa (56,1%) pielęgniarek ponownie wybrałyby swój zawód. Niestety aż 39,8% nie dokonałoby takiego wyboru powtórnie, a 3,5% nie miało zdecydowanego zdania na ten temat.

Uczestniczki badania zdecydowanie, bo aż w 95,5% twierdziły, że pielęgniarki powinny pogłębiać swoją wiedzę. Pozostali (4,5%) takiej konieczności nie widzieli. Pomimo opinii, prezentowanej przez zdecydowaną większość, 14,4% respondentów nie doskonaliło się zawodowo w żaden sposób. W większości były to osoby w starszej grupie wiekowej (15,8%). Spośród osób pogłębiających swoją wiedzę (85,6%), 42,1% podnosiła swoje kwalifikacje poprzez uczestnictwo w studiach i specjalizacjach, a 57,9% korzystało z innych możliwości kształcenia.

Dokonując analizy materiału badawczego podjęto próbę określenia wpływu wieku, stażu pracy i wykształcenia na opinię na temat etycznego zachowania pielęgniarek, decyzję o ponownym wyborze zawodu oraz podnoszenia własnych kwalifikacji.

W grupie badanych, które uważały, że pielęgniarki nie zachowują się etycznie były osoby tylko w starszej grupie wiekowej (powyżej 36 lat). W młodszej grupie wiekowej częściej (50%), niż w starszej (35,3%), określano zachowania pielęgniarskie jako etyczne. Różnica nie była istotna statystycznie ($p>0,05$). Chęć ponownego wyboru zawodu pielęgniarki nieznacznie częściej deklarowały respondentki z grupy > 36 r.ż. (57,3%). W każdej grupie, więc niezależnie od wieku respondentów, ponad 50% badanych deklarowało chęć ponownego wyboru zawodu. Część (4,5%) nie była pewna jaką podjęłaby decyzję. Taką postawę częściej prezentowały osoby młodsze (6%). Analizując współzależność podnoszenia własnych kwalifikacji w zależności od wieku można stwierdzić, że częściej twierdziły tak osoby młodsze (88%) niż starsze (84,6%). Różnice nie były istotne statystycznie ($p>0,05$) [tab.3].

■ Tab. 3. Ocena czy pielęgniarki zachowują się etycznie, czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki, czy pogłębiają swoją wiedzę z uwzględnieniem grup wiekowych badanych

wiek	czy pielęgniarki zachowują się etycznie			czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki			czy pogłębiają swoją wiedzę	
	tak	nie	nie zawsze	tak	nie	inne	tak	nie
<36 lat	50%	0%	50%	54%	40%	6%	88%	12%
>36 lat	35,3%	3,7%	61%	57,3%	39%	3,7%	84,2%	15,8%
razem	41%	2,2%	56,8%	56,1%	39,4%	4,5%	85,6%	14,4%
	$\chi^2=2,341$ $p>0,05$			$\chi^2=0,056$ $p>0,05$			$\chi^2=0,374$ $p>0,05$	

Wśród badanych, które określiły, że pielęgniarki nie zawsze postępują etycznie, najczęściej (62,5%) taką opinię

wypowiadały osoby, których staż pracy był w przedziale 11-20 lat. Pielęgniarki z najkrótszym stażem pracy (1-10 lat) najczęściej (58,6%) w porównaniu z pozostałymi grupami, twierdziły, że koleżanki zachowują się zawsze zgodnie z etyką ($p>0,05$). Najbardziej krytycznie o postawach zawodowych wypowiadały się pielęgniarki ze stażem pracy 11-20 lat. W grupie osób, które ponownie wybrałyby zawód pielęgniarski, najczęściej były osoby z najdłuższym stażem pracy > 21 lat (64,5%), w najmniejszym odsetku (51,7%) ze stażem pracy najkrótszym poniżej 10 lat. Zwraca uwagę fakt, że w każdej grupie, więc niezależnie od stażu pracy, ponad 50% badanych deklarowało chęć ponownego wyboru tego zawodu. Niestety, znaczny odsetek respondentów (39,4%) nie dokonałoby ponownie takiego wyboru. Najczęściej (44,8%) taką decyzję podjęłyby pielęgniarki z najkrótszym stażem pracy < 10 lat. Część (4,5%) respondentów nie była zdecydowana jaką wybrać odpowiedź i uzależniała ponowny wybór od różnych czynników, które miałyby wpływ na podjęcie tej decyzji. Taką postawę najczęściej (6,5%) prezentowały osoby z najdłuższym stażem pracy. Niezależnie od stażu pracy większość pielęgniarek pogłębiała swoją wiedzę (85,6%), w tym największy odsetek stanowiły osoby z najdłuższym stażem pracy powyżej 21 lat (90,3%). Najczęściej (17,2%) nie pogłębiały wiedzy w żaden sposób (w tym nawet nie czytały prasy medycznej) osoby z najkrótszym stażem pracy (do 10 lat) [tab.4].

■ Tab. 4. Ocena czy pielęgniarki zachowują się etycznie, czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki, czy pogłębiają swoją wiedzę z uwzględnieniem stażu pracy

Staż pracy	czy pielęgniarki zachowują się etycznie			czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki			czy pogłębiają swoją wiedzę	
	tak	nie	nie zawsze	tak	nie	inne	tak	nie
<10lat	58,6%	0%	41,4%	51,7%	44,8%	3,5%	82,8%	17,2%
11-20 lat	33,3%	4,2%	62,5%	54,2%	41,7%	4,2%	84,7%	15,3%
>21 lat	41,9%	0%	58,1%	64,5%	29%	6,5%	90,3%	9,7%
razem	40,9%	2,3%	56,8%	56,1%	39,4%	4,5%	85,6%	14,4%
	$\chi^2=4,477$ $p>0,05$			$\chi^2=1,109$ $p>0,05$			$\chi^2=0,274$ $p>0,05$	

Zaobserwowano, że respondenci, którzy posiadali wykształcenie wyższe częściej byli zdania, że pielęgniarki postępują nieetycznie w porównaniu z osobami posiadającymi wykształcenie średnie. Różnice nie były istotne statystycznie. Współzależność opinii między ponownym wyborem zawodu pielęgniarki a wykształceniem respondentów przedstawia się następująco. Najczęściej powtórnie wybrałyby zawód osoby z wykształceniem średnim (56,7%). Jednak osoby z wykształceniem średnim, częściej nie wybrałyby tego zawodu po raz drugi (39,8%) w stosunku do osób z wykształceniem wyższym (36,8%). Najwięcej niezdecydowanych co do powtórnego wyboru zawodu respondentów było w grupie z wykształceniem wyższym (10,5%). Różnice nie były istotne statystycznie ($p>0,05$). Stwierdzono, że w większym odsetku dokształcały się osoby z wykształceniem wyższym (89,6%) niż średnim (85%). Różnice nie były istotne statystycznie ($p>0,05$) [tab.5].

■ Tab. 5. Ocena czy pielęgniarki zachowują się etycznie, czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki, czy pogłębiają swoją wiedzę z uwzględnieniem wykształcenia badanych

wykształcenie	czy pielęgniarki zachowują się etycznie			czy ponownie wybrałyby zawód pielęgniarki			czy pogłębiają swoją wiedzę	
	tak	nie	nie zawsze	tak	nie	nie wiem	tak	nie
średnie	39,8%	1,8%	58,4%	56,7%	39,8%	3,5%	85%	15%
wyższe	47,4%	5,3%	47,4%	52,7%	36,8%	10,5%	89,5%	10,5%
razem	40,9%	2,3%	56,8%	56,1%	39,4%	4,5%	85,6%	14,4%
	$\chi^2=0,274$ $p>0,05$			$\chi^2=0,550$ $p>0,05$			$\chi^2=0,028$ $p>0,005$	

DYSKUSJA

Postawa zawodowa pielęgniarki wpływa na czas pobytu i jakość opieki nad dzieckiem w szpitalu i ma nieodłączny związek z przestrzeganiem zasad etyki zawodowej [9]. Etyka w pracy pielęgniarki wpisana jest w specyfikę zawodu. Na straży etycznego zachowania pielęgniarki stoi Kodeks Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej [10]. Zasady etyczne są drogowskazami, które pomagają człowiekowi w dokonywaniu słusznych wyborów w pracy zawodowej i w życiu osobistym. Rozwój medycyny i technizacja służby zdrowia niosą ze sobą zagrożenie uprzedmiotowienia pacjenta, który stał się obiektem procedur medycznych, diagnostycznych, pielęgnacyjnych i rehabilitacyjnych [8]. W procesie kształcenia nowej kadry pielęgniarskiej poważnym zagrożeniem jest zwracanie uwagi na umiejętność obsługi urządzeń medycznych, zdolności manualne, pozostawiając na marginesie potrzeby duchowe i psychospołeczne pacjenta [5]. Problem ten poruszała już Nightingale, obserwując rozwijanie się pielęgniarstwa jako profesji, bez zwrócenia uwagi na powołanie, rozwój osobowości moralnej pielęgniarki i popadanie w rutynę. Poglądy te znalazły wyraz w przysiędze pielęgniarstwie. Jej postulaty stanowią bardzo ważne zobowiązanie moralne i etyczne pielęgniarzek i mimo upływu lat są aktualne [8]. Wśród podstawowych zasad etycznych wymieniane są zasada szacunku dla osoby, dobroczynności, sprawiedliwości, bezinteresowności, odpowiedzialności i poufności [7].

Wiedza pielęgniarzek dotycząca zasad etyki jest jednym z niezbędnych warunków do ich przestrzegania. Wartości moralne, które są ważne w praktyce zawodowej pielęgniarzek to odpowiedzialność, szacunek do osoby, opanowanie i życzliwość, bezinteresowność, sprawiedliwość i dobroczynność [11]. Niestety z dostępnych obserwacji wynika, że wiedza dotycząca etyki jest niewystarczająca lub bardzo powierzchowna i wymaga uzupełnienia [10,11]. Analiza badań przeprowadzonych przez G. Gawęł i wsp. pokazuje, że 87% ankietowanych zna treść Kodeksu Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej, natomiast, aż 13% nie posiada wiedzy na ten temat [11]. K. Osingada i wsp. [12] stwierdzili, że pielęgniarki posiadają niską wiedzę na temat podstawowych pojęć etycznych, które są istotne w ich pracy. Wiek, płeć oraz staż pracy nie były związane z posiadaniem większej wiedzy. Obszerniejszą wiedzę posiadały natomiast pielęgniarki z wykształceniem wyższym. Z badań przeprowadzonych przez S. Hariharana i wsp.

[13] wynika, że dla 90% pielęgniarzek znajomość etyki jest bardzo ważna w ich pracy. Wiedzę na ten temat zdobywają w czasie szkoleń, pracy zawodowej i samokształcenia. Według innych badań wszystkie pielęgniarki uczestniczące w badaniu zapoznały się z obecnie obowiązującym kodeksem etyki zawodowej. Adekwatnie do ich opinii najtrudniejsze zasady etyczne do przestrzegania w pracy to zasada szacunku do drugiego człowieka, czynienie dobra i nieszkodzenie oraz szacunek dla życia ludzkiego [10]. Wyniki badania przeprowadzonego w dwóch łódzkich szpitalach pediatrycznych, potwierdzają obserwację dotyczącą niedostatecznej wiedzy pielęgniarzek na temat zasad etyki. Z uzyskanych danych wynika, że niestety aż 36,6% uczestniczących w badaniu nie potrafiło określić pojęcia etyki zawodowej.

Dziecko konstruuje obraz szpitala i przebieg procesu leczenia przez pryzmat pierwszego o nim wrażenia. Gdy spotka się z przykrymi doświadczeniami, stawia opór wobec leczenia i traci zaufanie do personelu medycznego. Dlatego tak ważna jest postawa pielęgniarzek wobec dziecka, okazująca życzliwość, opanowanie, spokój, troskę, zainteresowanie oraz prawidłowe przekazywanie informacji. Właściwe zachowanie personelu medycznego zapobiega błędom jatrogennym i ułatwia przebieg procesu hospitalizacji [14]. Wyniki badań prowadzonych przez M. Bilicką i wsp. [15] wskazują, że mali pacjenci oraz ich rodzice oczekują od pielęgniarzek obok umiejętności i profesjonalizmu w wykonywaniu czynności związanych z pielęgnacją, także wsparcia psychicznego w trudnych dla nich chwilach oraz życzliwości i zrozumienia. W badaniach Kuny i Tymeckiej [16] wykazano, że pielęgniarki pediatryczne powinny cechować się cierpliwością, wyrozumiałością, opiekuńczością, czułością, życzliwością i serdecznością. Według M. Jakubczyk i wsp. [17] pielęgniarki postrzegane są jako taktowne i kompetentne, a ujemne cechy charakteru jak opryskliwość, obojętność były rzadko spotykane. P. Jormsri i wsp. [18] zwracają uwagę na atrybuty dobroci, radości, spokoju, odpowiedzialności, uczciwości oraz poszanowania ludzkich wartości, godności i praw. Obserwacje te znalazły potwierdzenie w badaniu przeprowadzonym wśród łódzkich pielęgniarzek, aż 75% badanych odpowiedziało, że posiada wyżej wymienione cechy.

Kodeks etyki zawodowej podkreśla wiodącą rolę pielęgniarki w zapewnieniu prawidłowej opieki oraz w kształceniu pielęgniarzek [7]. Wybierając ten zawód, podejmujemy zobowiązanie, by rzetelnie wykorzystać wiedzę, wzbogacać ją ciągle oraz przestrzegać wartości oraz zobowiązań moralnych. Główną wartością dla pielęgniarki powinien być przede wszystkim szacunek dla godności ludzkiej [19]. Zdobywanie i uzupełnianie kompetencji zawodowej jest podstawowym obowiązkiem moralnym, warunkującym jakość praktyki pielęgniarstwie. Ponosi ona także, osobistą odpowiedzialność za praktykę i za utrzymywanie swoich kompetencji w drodze ciągłego uczenia się [7].

Analiza badania przeprowadzonego w szpitalach w Łodzi wskazuje, że dominował pogląd o konieczności pogłębiania wiedzy przez pielęgniarki. Zwraca uwagę, że znaczny odsetek (42,1%) ankietowanych nie tylko rozsze-

rzął swój zakres wiedzy, ale również podnosił swoje kwalifikacje poprzez studia i specjalizacje. Niepokoi jednak spostrzeżenie, że spośród pielęgniarek, które dostrzegały potrzebę ustawicznego kształcenia znaczny odsetek (14,4%) osób nie uczestniczył w żadnych formach kształcenia, co więcej nawet nie czytał prasy medycznej. Obserwację tę potwierdzają również wyniki niektórych badań krajowych, które wskazują, że podnoszenie kwalifikacji przez pielęgniarki jest wymogiem koniecznym do sprawowania profesjonalnej opieki nad pacjentem. Z badań przeprowadzonych przez E. Bidzińską i wsp. [20] wynika, że większość pielęgniarek podnosiła swoje kwalifikacje. Pielęgniarki, które nie podejmowały żadnej z form kształcenia, jako główną przyczynę podawały barierę finansową. W mniejszym stopniu wskazywały na brak czasu, brak wymogu podnoszenia kwalifikacji ze strony pracodawcy, oraz niezgodną z zainteresowaniami respondentów tematykę organizowanych szkoleń. Większość pielęgniarek stwierdziła, że wzrost wynagrodzenia po skończeniu kursu jest czynnikiem motywującym do jego ukończenia. Oczekiwano także pokrycia kosztów kursu przez pracodawcę oraz uzyskanie urlopu szkoleniowego, czy awansu zawodowego. Głównym motywem podjęcia kształcenia była chęć pogłębienia wiedzy i umiejętności. Według B. Mroczek i wsp. [21] ankietowane pielęgniarki, zapytane o konieczność doskonalenia zawodowego i rozwoju kompetencji zawodowo-moralnych tylko w 7% odpowiedziały poprawnie, wskazując, że każda pielęgniarka ma taki obowiązek, ale tylko w zakresie działalności naukowej i badawczej. Zdecydowana większość badanych (79%) twierdziła, że konieczność ta jest efektem pełnionego obowiązku moralnego. Tylko 6% uznała, że doksztalcenie jest związane z uzyskaniem odpowiedniego dokumentu. W kursach, szkoleniach, konferencjach wzięło udział 42% ankietowanych. Znaczna część pielęgniarek uważa, że powinny być organizowane szkolenia, konferencje z udziałem filozofów, etyków, duchownych i socjologów. Większość widzi także konieczność przekazywania wiedzy i umiejętności innym. A Dehghani i wsp. [22] stwierdzili, że większość respondentów uważa, że szkolenia w zakresie etyki są bardzo potrzebne. Według innych badań ankietowani uzyskują wiedzę z innych źródeł. Wiedza nabyta w trakcie nauki jest niewystarczająca, dlatego konieczny jest udział w różnych formach doksztalcenia jak: wykłady, seminaria i samoksztalcenie [13]. Wysoka wiedza fachowa znalazła się także wśród najwyżżej ocenianych cech pielęgniarek pediatrycznych przez rodziców. W materiale badawczym E. Puczkowskiej i wsp. [23] matki w większości uważały, że pielęgniarki powinny posiadać dużą wiedzę i umiejętności. Podobne wyniki uzyskali E Paszkiewicz-Mes i wsp. [9] Ankietowani cenili u pielęgniarek wiedzę oraz sprawność zabiegową.

Wyniki badań własnych wskazują, że 56,1% ankietowanych ponownie wybrałoby zawód pielęgniarki. G. Gawel i wsp. [10] zadali pytanie „czy po paru latach pracy w warunkach jakie stwarza polskim pielęgniarkom obecny system ochrony zdrowia, ponownie wybrałabyś zawód pielęgniarki?”. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że 47% respondentów zadeklarowała ponowny wybór zawodu, a pozostałe osoby „nie” lub „raczej nie”.

Z racji oczekiwań społecznych stawianych grupie zawodowej pielęgniarek, wymaga się od nich czegoś więcej niż tylko fachowości, ale także przestrzegania zasad moralnych. Pielęgniarstwo to także zawód zaufania publicznego, który ma wpisane w swoje ramy postrzeganie go jako misji, powołania i potrzeby pomagania innym [24]. Zgodnie z analizą badań własnych 86,4% respondentek uznała, że zawód pielęgniarki jest czymś więcej niż tylko zawodem zarobkowym. Spośród opinii, że zawód pielęgniarki nie jest tylko zawodem zarobkowym częściej wybierano określenia pozytywne, jak: „powołanie”, „potrzeba poświęcenia się drugiemu człowiekowi”, „służba potrzebującemu”. Respondenci mieli możliwość wpisywania swoich określeń dotyczących zawodu pielęgniarki. W tym miejscu niestety często zdarzały się określenia o wydźwięku pejoratywnym jak np. określanie zawodu pielęgniarki jako „głupotę” (23,7%). Nie było konieczności uzasadniania swoich opinii. Niemniej jednak można przypuszczać, że tak negatywna ocena wykonywanego zawodu może być podyktowana licznymi problemami z jakimi spotykają się pielęgniarki w swojej pracy. Praca wymagająca dużego wysiłku a jednocześnie nie dająca satysfakcji w wymiarze zarówno emocjonalnym jak i ekonomicznym może kojarzyć się negatywnie.

Według G. Franek i wsp [25] w procesie kształtowania wartości, postaw i zachowań pielęgniarek ważną rolę odgrywają wzory osobowe. Ponad połowa respondentów stwierdziła, że mogą one pomagać w rozwoju osobistym, kształtowaniu własnej osobowości oraz systemu wartości. Mimo uznania przez większość badanych osób wzorów historycznych pielęgniarek za nadal aktualne, są one w minimalnym stopniu przenoszone i wykorzystywane w praktyce. Kształtowanie wzorców osobowych często jest możliwe gdy jednostka jest motywowana do takich zachowań. Motywacja może być postrzegana choćby przez możliwość zapewnienia sobie i swoim najbliższym bezpieczeństwa również w zakresie ekonomicznym. Dlatego np. warunki wynagrodzenia mogą być tym, co powoduje wzrost chęci do podnoszenia swoich kwalifikacji, czy pełniejsze angażowanie się w pracę. Pewność bezpieczeństwa ekonomicznego zwalnia z niepokoju o swoich bliskich, sprawia, że nie trzeba podejmować często bardzo wyczerpującej fizycznie pracy, że praca nie jest wykonywana rutynowo, w sposób wręcz „mechaniczny”. To powoduje, może wbrew niektórym opiniom, możliwość doskonalenia swojej postawy również w aspekcie etycznym.

Zasady etyczne z uwzględnieniem praw moralnych stanowią niezbędne minimum do wykonywania zawodu pielęgniarki, a ponoszenie odpowiedzialności za chorego jest jej główną powinnością. Ponosi ona odpowiedzialność nie tylko wobec prawa, ale przede wszystkim wobec swojego sumienia [1]. Zgodnie z ustawą członkowie samorządu podlegają odpowiedzialności zawodowej przed sądami pielęgniarek.

Badania postaw etycznych pielęgniarek są cennymi informacjami i wskazówkami, które mogą prowadzić do podniesienia jakości udzielanych świadczeń pielęgnacyjnych. Niniejsze badania nie wyczerpują wszystkich aspektów postaw etycznych pielęgniarek, dlatego dalsze

prowadzenie badań nad tym zagadnieniem wydaje się być istotne.

WNIOSKI

1. Poziom wiedzy pielęgniarek dotyczący etyki jest niezadawalający i wymaga uzupełnienia.
2. Głównymi przyczynami, które przeszkadzają w etycznym zachowaniu są niskie zarobki, poczucie, że praca pielęgniarki jest niedoceniana oraz duże obciążenie obowiązkami.
3. Główne cechy, które powinna posiadać pielęgniarka pediatryczna to cierpliwość, poczucie odpowiedzialności, odpowiednie podejście do dzieci, opiekuńczość i życzliwość.
4. Pomimo znacznego obciążenia, jakie niesie ze sobą zawód, pielęgniarki wybrałyby ten zawód ponownie.
5. Pielęgniarki w większości uważają, że pielęgniarstwo to nie tylko zawód zarobkowy, ale także powołanie, potrzeba poświęcania się drugiemu człowiekowi oraz służba potrzebującemu.
6. Pielęgniarki pogłębiają swoją wiedzę głównie poprzez udział w studiach i kursach specjalizacyjnych.

PIŚMIENNICTWO

1. Jachymczyk E. Etyka i odpowiedzialność zawodowa w pracy pielęgniarki sprawującej opiekę nad pacjentem neurochirurgicznym. *Studia Medyczne*. 2008; 11:47-50.
2. Szlachta B. (red). *Słownik społeczny*. Kraków: Wydawnictwo Wam; 2004.
3. Barczykowska E. *Pielęgniarstwo w pediatrii*. Warszawa: Wydawnictwo Borgis; 2006.
4. Kram M, Przybysz A. Pielęgniarka a hospitalizacja dziecka. *Wiad. Akad.* 2008; 2: 20-21.
5. Tałaj A, Suchorzewska J. Postawy pielęgniarek i położnych wobec chorych i cierpiących w aspekcie obowiązujących norm moralnych i prawnych. *Probl. Piel.* 2007; 15(1): 32-37.

6. Brykczyńska M. (red). *Pielęgniarstwo pediatryczne. Zagadnienia etyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL; 1996.
7. Wrońska I, Mariański J (red). *Etyka w pracy pielęgniarskiej*. Lublin: Czelej; 2002.
8. Kostrzanowska Z, Małek K. Respektowanie zasad etycznych w pracy zawodowej pielęgniarki. *Probl. Piel.* 2008; 16 (3): 259-268.
9. Paszkiewicz-Mes E, Mielczarek J, Głowacka A i wsp. Postawy etyczne pielęgniarek pediatrycznych w opinii rodziców dzieci hospitalizowanych. *Piel. XXI wieku*. 2013;2(43):29-34.
10. Gawęł G, Potok H, Ogonowska D i wsp. Opinia pielęgniarek na temat stosowania zasad etycznego postępowania w sprawowaniu opieki nad pacjentem. *Probl. Piel.* 2008; 16(4): 364-368.
11. Gawęł G, Pater B, Potok H i wsp. Świadomość odpowiedzialności zawodowej wśród pielęgniarek. *Probl. Piel.* 2010; 18(2): 105-110.
12. Osinaga CH, Nalwada G, Ngabirano T i wsp. Nurses knowledge In ethic and their perceptions regarding continuing ethic education: a cross-sectional survey among nurses AT Tyree hospitals in Uganda. *BMC Res. Notes*. 2015; 8: 319-323
13. Hariharana S, Jonnalagada R, Walnord E i wsp. Knowledge, attitudes and practise of ethics and law among doctors and nurses I Barbados. *BMC Med. ETHICS*. 2006; 7:7
14. Jakubik M, Kierys A, Bednarek A. Udział pielęgniarki w adaptacji dziecka do warunków szpitalnych. *Probl. Piel.* 2011; 19(4): 545-550.
15. Bilicka M, Kosińska M, Popow A i wsp. Oczekiwania rodziców względem opieki pielęgniarskiej nad dzieckiem w warunkach szpitalnych. *Piel. Chir. Angiol.* 2009;1: 20-25
16. Kuna J, Tymecka I. Czynniki wpływające na pełnienie roli ekspresyjnej przez pielęgniarkę pediatryczną. *Probl. Szkol.* 1983; 3-4: 41-45.
17. Jakubczyk M, Sakson A, Krzemkowska A i wsp. Analiza stosunku chorych dzieci i ich rodziców do hospitalizacji. *Pediatr. Pol.* 2003; 10 : 897-903.
18. Jormsri M, Kunaviktikul W, Ketefian S i wsp. Moral competence in nursing practise. *Nurs Ethics*. 2005;12(6): 582-94.
19. Korczak M. Refleksje na temat kodeksu etyki zawodowej polskiej pielęgniarki. *Stud. Med.* 2008; 9: 93-95.
20. Bidzińska E, Sobczak M, Rakowska A. Motywy podwyższania wykształcenia przez pielęgniarki Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Elblągu. *Probl. Piel.* 2007;15 (2,3): 197-202.
21. Mroczek B, Kędzia A, Trzasczka M i wsp. Stan wiedzy na temat Kodeksu Etyki Zawodowej. *Probl. Piel.* 2008; 16(4): 369-373.
22. Dehghani A, Mosalanejad L, Dehghan-Nayeri N. Factors affecting profesional ethics in nursing practise in Iran, a qualitative study. *BMC Med. Ethics*. 2015; 9(1): 61-71
23. Puczkowska E, Krajewska-Kułak E, Jankowiak B i wsp. Ocena stopnia zadowolenia matek z opieki na oddziale pediatrycznym. *Pediatr. Pol.* 2005; 80: 294-298
24. Bartnik A, Kopański, Brukwicka I i wsp. Pielęgniarstwo – zawód czy misja? *J. Public. Health. Med. Nurs. Med. Rescue*. 2012; 2:4-8.
25. Franek G, Budka M, Grzywna T i wsp. Wzory osobowe w procesie kształcenia postaw etycznych. *Probl. Piel.* 2008; 16(1,2): 94-99.

Praca przyjęta do druku: 19.10.2015

Praca zaakceptowana do druku: 09.11.2015